

Dokumenty

MEMORANDUM RZĄDU PRL W SPRAWIE ZAMROŻENIA ZBROJEŃ JĄDROWYCH I TERMOJĄDROWYCH W EUROPIE ŚRODKOWEJ („PLAN GOMUŁKI”)

Koncepcja zamrożenia zbrojeń atomowych w rejonie Europy środkowej wysunięta została przez I sekretarza KC PZPR, Władysława Gomułkę, w przemówieniu wygłoszonym 28 XII 1963 r. w Płocku na uroczystości oddania do eksploatacji polskiego odcinka rurociągu „Przyjaźń”¹. W przemówieniu tym W. Gomułka, w pięciu punktach, wskazał na konkretne środki zmierzające do zahamowania wyścigu zbrojeń i dalszego ułatwienia porozumienia rozbrojeniowego. Jednym z tych środków, określonych jako „najpilniejsze zadanie”, wymienione zostało zamrożenie zbrojeń jądrowych w Europie środkowej. W. Gomułka oświadczył w związku z tym, że „Polska gotowa jest przedstawić tę propozycję w konkretnej wypracowanej formie”.

Zapowiedź ta została zrealizowana w memorandum rządu PRL w sprawie zamrożenia zbrojeń jądrowych i termojądrowych w Europie środkowej, skierowanym do państw, które znajdują się na obszarze objętym proponowanym zamrożeniem zbrojeń, względnie posiadają na tym obszarze stacjonujące oddziały wojskowe. Memorandum rządu PRL zostało 29 II br. przekazane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych PRL przedstawicielom dyplomatycznym CSRS, NRD, ZSRR, Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Francji, Belgii, Holandii i Kanady. Natomiast rządowi NRF memorandum przekazane zostało za pośrednictwem przedstawicieli dyplomatycznych Polski i NRF w New Delhi. Tekst memorandum otrzymali również przedstawiciele dyplomatyczni szeregu innych państw europejskich i pozaeuropejskich.

Memorandum rządu polskiego było też przedmiotem konferencji prasowej ministra spraw zagranicznych PRL A. Rapackiego, na której omawiano zasadnicze problemy polskiej inicjatywy².

Memorandum rządu PRL brzmia następująco³:

„Rząd Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej dawał już niejednokrotnie wyraz swemu konsekwentnemu dążeniu do znalezienia rozwiązań mających na celu międzynarodowe odprężenie oraz rozbrojenie i udzielał swego poparcia wszelkim konstruktywnym propozycjom zmierzającym w tym kierunku. Przedmiotem szczególnej troski rządu polskiego było i jest doprowadzenie do zmniejszenia napięcia międzynarodowego i stworzenia warunków bezpieczeństwa w środkowej Europie. Cel ten może i powinien być osiągnięty przede wszystkim poprzez zahamowanie wyścigu zbrojeń w tej części świata.

Mając to na uwadze, rząd Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przedstawił w swoim czasie plan utworzenia strefy bezatomowej w Europie, który — jak wiadomo — spotkał się z zainteresowaniem wielu państw oraz światowej opinii publicznej i — zdaniem rządu polskiego — nadal jest w pełni aktualny.

Rząd polski uważa, że istnieją obecnie odpowiednie warunki dla podjęcia natychmiastowych kroków, których realizacja mogłaby ułatwić dalsze posunięcia, prowadzące do odprężenia, umocnienia bezpieczeństwa i postępu w dziedzinie rozbrojenia.

¹ Tekst przemówienia: „Trybuna Ludu” z dn. 29 XII 1963.

² „Trybuna Ludu” z dn. 6 i 7 III 1964. Patrz również artykuł redakcyjny „Trybuna Ludu” z dn. 7 III 1964 pt. *Nowy plan polski*.

³ „Trybuna Ludu” z dn. 6 III 1964.

Wychodząc z tych założeń, rząd Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przedstawia propozycję zamrożenia brzojeń jądrowych i termojądrowych w środkowej Europie. Realizacja takiej propozycji miałaby szczególne znaczenie dla bezpieczeństwa, zarówno Polski jak i wszystkich krajów tego regionu oraz całej Europy, ponieważ, w niczym nie naruszając istniejącego stosunku sił, przyczyniłaby się do powstrzymania wyścigu brzojeń jądrowych.

I. Rząd polski proponuje, aby zamrożeniem brzojeń jądrowych i termojądrowych objąć zasadniczo terytoria Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Niemieckiej Republiki Federalnej, łącznie z odpowiednimi wodami terytorialnymi i przestrzenią powietrzną.

Rząd Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej widzi możliwość rozszerzenia tego obszaru poprzez przystąpienie innych państw europejskich.

II. Przedmiotem zamrożenia byłyby wszelkiego rodzaju ładunki jądrowe i termojądrowe bez względu na sposób ich użycia lub przenoszenia.

III. Strony dysponujące siłami zbrojnymi na obszarze proponowanego zamrożenia brzojeń, podejmą zobowiązania nieprodukowania, niewprowadzania, względnie niesprowadzania, nieprzekazywania innym stronom na tym obszarze, względnie nieprzyjmowania od innych stron na tym obszarze wyżej wymienionych broni jądrowych i termojądrowych.

IV. W celu zapewnienia wykonania zobowiązań należałoby ustanowić odpowiedni system nadzoru i gwarancji.

Nadzór nad wykonaniem zobowiązań nieprodukowania objętych zamrożeniem broni jądrowych i termojądrowych byłby dokonywany w zakładach, które są lub które mogą być wykorzystane do takiej produkcji.

Dla zapewnienia wykonywania innych zobowiązań byłaby ustanowiona kontrola dokonywana według uzgodnionego trybu w odpowiednich granicznych węzłach komunikacji kolejowej, drogowej, rzecznej oraz w portach morskich i lotniczych.

Kontrolę i nadzór mogłyby sprawować mieszane komisje parytetowe, złożone z przedstawicieli Układu Warszawskiego i Paktu Północnoatlantyckiego. Skład tych komisji może być rozszerzony także na przedstawicieli innych państw. Skład, struktura i metody działania organów kontroli będą przedmiotem szczegółowych uzgodnień.

Strony, których siły zbrojne znajdują się na obszarze zamrożenia brzojeń i które dysponują bronią jądrową i termojądrową, przekazywałyby sobie — na periodycznych spotkaniach swych przedstawicieli — wszelkie informacje i sprawozdania, niezbędne dla realizacji zobowiązań dotyczących zamrożenia brzojeń jądrowych i termojądrowych.

V. Postanowienia dotyczące realizacji wyżej przedstawionej propozycji powinny być ujęte w formie odpowiednich dokumentów.

Rząd Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej gotów jest podjąć rozmowy i rokowania z zainteresowanymi stronami dla osiągnięcia porozumienia w sprawie realizacji przedstawionych celów.

Rząd polski odniesie się z uwagą do wszystkich konstruktywnych wniosków zgodnych z celami przedstawionej propozycji i zmierzających do zamrożenia brzojeń w Europie środkowej.

Rząd Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oczekuje pozytywnego ustosunkowania się do przedłożonej propozycji."